

die ook min of meer clandestien in menige boekwinkel kon kopen. De afdeling uitgeverij van de onder NSB-leiding geplaatste Arbeiterspers liet in november '40 zelfs een gedrukte catalogus verschijnen van leverbare boeken waarbij zich, aldus de *Sicherheitspolizei und SD*, 'eine ganze Reihe jüdisches, marxistisches und unerwünschtes Schrifttum befindet' – daarbij werd ook een van de boeken van de NSB'er Carp over Spinoza gesignaleerd.¹

Tenslotte vermelden wij in dit verband dat ook alle cursussen van de Volksuniversiteiten onder controle geplaatst werden. Er waren in '40 in het gehele land 34 Volksuniversiteiten aan welke lessen in de cursus '39-'40 ca. twintigduizend personen deelgenomen hadden. De departementale controle werd door één Volksuniversiteit, de Haarlemse, geweigerd: zij staakte haar werk.

Oprichting van de Winterhulp Nederland

Niet alleen de vorming van de jeugd maar ook de sociale hulpverlening was in het Derde Rijk van nationaal-socialistische elementen doortrokken. De vormen van maatschappelijke hulp die de Weimarrepubliek gekend had (steun aan werklozen, invaliden, zieken enz.), bleven bestaan maar daarnaast werd een aanvankelijk alleen voor partijleden bestemde hulporganisatie tot een algemene uitgebreid: de *Nationalsozialistische Volkswohlfahrt* of *NSV*, die additionele hulp bood, uiteraard alleen aan 'Ariërs' die niet als politieke tegenstanders van het regime bekend waren. Zo zorgde de *NSV* voor de oprichting van tehuizen waar moeders uit kinderrijke gezinnen een periode van vakantie kregen (*Hilfswerk 'Mutter und Kind'*). De *NSV* kreeg haar middelen uit contributies van leden, maar bovendien uit de fondsen van weer een andere organisatie, *das Winterhilfswerk des Deutschen Volkes*.

Deze organisatie die onder het *Promi* ressorteerde, zamelde min of meer onder druk geld of goederen in bij het bedrijfsleven; ze ontving veelal een aftrek op lonen en salarissen die door de overheid en het bedrijfsleven uitbetaald werden, en ze organiseerde demonstratieve straatcollecten. Van de bijeengebrachte fondsen was in '38-'39 ruim een derde afkomstig uit het bedrijfsleven, een kwart uit de lonen en salarissen, de rest uit de collecten. In '38-'39 kreeg de *NSV* alleen al voor haar *Hilfswerk 'Mutter und Kind'* bijna 200 mln *Rm* uit de totale opbrengst van het *Winterhilfswerk* die 570 mln *Rm* bedroeg. Uit die opbrengst werd voorts bijna 300 mln *Rm* onder hulpbehoe-